

Vilnis Veinbergs

EKSPORTSPĒJA: Latvijas apsardzes komersants Baltijas valstīs

Vilnis Veinbergs

**EKSPORTSPĒJA:
Latvijas apsardzes
komersants
Baltijas valstīs**

Monogrāfija

UDK 339(474.3)
Ve222

Vilnis Veinbergs

EKSPORTSPĒJA: Latvijas apsardzes komersants Baltijas valstīs

Sērija "Uzņēmējdarbības bibliotēka" Nr. 78

Monogrāfiju izdošanai rekomendējusi Biznesa augstskolas *Turība* Zinātnes padome
(protokols Nr. 16/2024, 31.01.2024.).

Recenzenti

Dr.oec. Rosita Zvirgzdiņa, Biznesa augstskolas Turība profesore, Latvija

Dr.JUDr.Ing. Jana Majerova, PhD, AMBIS University, Čehija

ISBN 978-9934-543-47-0

© SIA "Biznesa augstskola *Turība*", 2024, 357 lpp.

© Veinbergs V., 2024

Izdevējs "Biznesa augstskola *Turība*"

E-pasts: izdevnieciba@turiba.lv

Iespiests SIA "Drukātava"

SATURS

SAĪSINĀJUMU UN NOSACĪTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
ANOTĀCIJA.....	8
ANNOTATION	9
IEVADS	10
1. STARPTAUTISKĀS TIRDZniecības TEORĒTISKIE ASPEKTI... 21	
1.1. Starptautiskās tirdzniecības terminoloģija.....	24
1.2. Starptautiskās tirdzniecības eksportspējas teorētiskie aspekti.....	50
1.3. Eksportspējas atbalsta organizāciju ietekme uz eksportspējas veicināšanu.....	77
2. APSARDZES NOZARES PAKALPOJUMA PRODUKTA EKSPORTSPĒJAS TENDENCES BALTIJĀ	92
2.1. Komersanta stratēģijas, struktūras un sāncensības (konkurences) determinanta faktoru novērtēšana.....	102
2.2. Ražošanas nosacījumu determinanta faktoru novērtēšana ..	126
2.3. Pieprasījuma nosacījumu determinanta faktoru novērtēšana	136
2.4. Saistīto (radniecīgo) un atbalstošo nozaru determinanta faktoru novērtēšana	144
2.5. Valdības mainīgā un mērenā iejaukšanās komercdarbībā.....	147
2.6. Gadījuma/iespēju determinanta faktoru novērtēšana.....	155
3. LATVIJAS APSRDZES NOZARES KOMERSANTU EKSPORTSPĒJAS VEICINĀŠANA LATVIJĀ	162
3.1. Latvijas valsts publisko personu ieguldījums apsardzes nozares komersantu eksportspējas veicināšanā.....	164
3.2. Latvijas nevalstiskā sektora ieguldījums apsardzes nozares komersantu eksportspējas veicināšanā.....	184

4. APSARDZES KOMERSANTA EKSPORTSPĒJA UN LV APSKOM EKSPORTSPĒJAS PAAUGSTINĀŠANAS VADLĪNIJAS	193
4.1. Pētījuma dizaina raksturojums	193
4.2. Pētījuma izlases raksturojums	197
4.3. Latvijas apsardzes komersanta aptaujas Speciālās izlases datu apstrāde	201
4.4. Latvijas apsardzes komersanta eksportspējas paaugstināšanas vadlīnijas	227
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	257
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	273
PIELIKUMI	303

SAĪSINĀJUMU UN NOSACĪTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS

Saīsinājums/ akronīms	Saīsinājuma/akronīma izvērsts nosaukums
ADL	<i>Apsardzes darbības likums</i>
ALTUM	AS “Attīstības finanšu institūcija Altum”
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
APSKOM	Apsardzes komersants
ATSI	Apsardzes tehnisko sistēmu ierīkošana
ĀM	Ārlietu ministrija
BPL	Bezpilota lidaparāti
CFLA	Centrālā finanšu un līgumu aģentūra
DNKA	Drošības Nozares Kompāniju Asociācija
DPA	Drošības profesionāļu asociācijas
EEN	Eiropas Biznesa atbalsta tīkls (angl. <i>Enterprise Europe Network</i>)
EM	Ekonomikas ministrija
ESL	<i>Elektronisko sakaru likums</i>
ESL	<i>Elektronisko sakaru likums</i>
ESTAN	Igaunijas apsardzes nozare
ETPO	Eiropas Tirdzniecības veicināšanas organizāciju (angl. <i>European Trade Promotion Organisations</i>)
FA	Fiziskās apsardzes veids
FM	Finanšu ministrija
GII	Globālā inovāciju indeksa
GKI	Globālās konkurētspējas indekss
IA	Inkasācijas apsardze
IeM	Iekšlietu ministrija
ITC	Starptautiskais tirdzniecības centrs (angl. <i>International Trade Centre</i>) WTO un ANO apvienotā aģentūra

IUB	Iepirkumu uzraudzības birojs
KAS	Korporatīvā sociālā atbildība
KPR	Kurzemes plānošanas reģions
LDAIF	Latvijas Drošības un aizsardzības industriju federācija
LDBA	Latvijas Drošības biznesa asociācija
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LKI	Latvijas kvalifikāciju ietvarstruktūras
LPR	Latgales plānošanas reģions
LTAN	Lietuvas apsardzes nozare
LTC	Latvijas Tehnoloģiskā centrs
LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
LVAN	Latvijas apsardzes nozare
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	Nevalstiskās organizācijas
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (angl. <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
RPR	Rīgas plānošanas reģions
TA	Tehniskās apsardzes veids
TPO	Tirdzniecības veicināšanas organizācijas (angl. <i>Trade promotion organisation</i>)
UAC	SIA "Uzņēmējdarbības atbalsta centrs"
UR	Uzņēmumu reģistrs
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VDI	Valsts darba inspekcija
VP	Valsts policija
VPPP	Valsts pārvaldes pakalpojumu portāls
VPR	Vidzemes plānošanas reģions
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests
WiFi	Bezvadu radiotehnoloģiju lokālais tīkls (WLAN)

WLAN	Bezvadu datortīkls, kas savieno divas vai vairākas ierīces
WTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija (angl. <i>World Trade Organization</i>)
ZM	Zemkopības ministrija
ZPR	Zemgales plānošanas reģions

ANOTĀCIJA

Monogrāfija “EKSPORTSPĒJA: Latvijas apsardzes komersants Baltijas valstīs” balstās uz autora izstrādoto un aizstāvēto promocijas darbu “Latvijas apsardzes komersanta eksportspējīgs pakalpojums Baltijas valstīs”.

Uz monogrāfijas aktualitāti norāda darba termini – “eksports”, “eksportspēja”, “apsardzes nozare”, “apsardzes komersants”, “komercdarbības vadība”.

Viens no lielākajiem Latvijas ekonomikas un sociālās sistēmas draudiem ir Latvijas iedzīvotāju migrācija no Latvijas uz pasaules vietām, kas ir ar daudz augstāku dzīves līmeni. Darba autors šajā monogrāfijā pēta Latvijas apsardzes komersanta eksportspēju Baltijas valstīs izmantojot Portera Dimanta modeli ar Valdības un Gadījuma/iespēju determinantiem. Pētījums pierādīja, ka vājākie determinanti Latvijas apsardzes komersanta eksportspējai ir Valdības un Pieprasījuma determinanti, bet Latvijas apsardzes komersanta Stratēģijas, struktūras un sāncensības determinants ir spēcīgākais. Darba autors, balstoties uz empīriskā pētījuma datiem, sasniedz darba mērķi, kas ir – izstrādāt vadlīnijas Latvijas apsardzes komersanta eksportspējas paaugstināšanai Baltijas valstīs. Vadlīnijas parāda gan virzienu, kā sasniegt eksportspēju, gan parāda konkrētus uzdevumus un precīzu attālumu līdz ideālai eksportspējai.

ANNOTATION

The monograph “EXPORTABILITY: Latvian security merchants in the Baltic States” is based on the author's doctoral thesis “Latvian security merchant's export-capable service in the Baltic states”.

The topicality of the monograph is indicated by the working terms – “export”, “exportability”, “security industry”, “security merchant”, “business management”.

One of the biggest threats for the Latvian economy and social system is the migration of the Latvian population from Latvia to other countries that have a much higher standard of living.

In this monograph, the author of the paper studies the export potential of Latvian security merchants in the Baltic countries using the Porter Diamond model with the determinants Government policy and the role of Chance events . The study has shown that the weakest determinants of the Latvian security companies’ export capacity are those of Government and Demand, but the Strategy, structure and rivalry determinant is the strongest for the Latvian security merchant. The author, based on the data of an empirical study, achieves the goal of the work, which is to develop guidelines for increasing the export capacity of Latvian security companies in the Baltic States. The guidelines show both the direction of how to achieve exportability and show specific tasks and the exact distance to the ideal exportability.

IEVADS

Demokrātiska un brīva sabiedrība XXI gadsimtā spēj novērtēt globalizācijas ietekmē radītu atvērtu iespēju, piemēram, brīvu cilvēku un preču pārvietošanos, globālo komunikācijas instrumentāriju priekšrocības, starptautiska rakstura ekonomiskās un drošības organizācijas u.c. (Veinbergs, Skadiņa, 2021: 99; Samorodova u.c., 2019: 7), kas vairums gadījumu var veicināt tautsaimniecības attīstību un sabiedrības labklājību. Tomēr tautu staigāšana var veicināt noziedzīgu nodomu vadītu cilvēku pārvietošanos pāri robežām un apdraudēt citu valstu iedzīvotājus, kas lielajās ES valstīs, piemēram, Francijā un Itālijā tiek uztverta negatīvi, bet Vācijā – par pozitīvu tendenci (Skujiņš, 2013: 438).

Viens no būtiskākiem Latvijas depopulācijas iemesliem ir Latvijas iedzīvotāju migrācija prom no Latvijas (Zvidriņš, 2013: 336) uz pasaules vietām, kas ir ar daudz augstāku dzīves līmeni. Darba autors uzsver, ka tā ir būtiska Latvijas tautsaimniecības attīstības un valsts ilgtspējas problēma, turpretim valstis, kur dodas migranti ir potenciāli ieguvēji (Gaston, Nelson, 2013: 121). Vispārzināms fakts, ka katrs valsts strādājošais iedzīvotājs potenciāli ir valsts sociālās sistēmas balsts un IKP palielinātājs.

Pasaules kontekstā Latvija ir valsts ar mazu teritoriju un sarūkošu iedzīvotāju skaitu. Latvijas lielākie iedzīvotāju migrācijas periodi novērojami tieši laika posmos, kas iezīmējas ar politiskām vai ekonomiskām krīzēm – 1992. gadā un 2009.–2010. gadā. Ilgtermiņa laika posmā no 1994. līdz 2019. gadam no Latvijas aizbraukuši vairāk nekā 600 tūkstoši (CSP, 1994) iedzīvotāji, kas ir aptuveni ¼ daļa no valsts iedzīvotāju skaita. 2022. gada sākumā Latvijā dzīvoja 1 milj. 876 tūkst. iedzīvotāju, kas ir par 17,5 tūkst. mazāk nekā 2021. gada

sāukumā (CSP, 2022). *Worldpopulation* vietne rāda, ka turpinoties šādai tendencei Latvijas teritorijā ap 2030. gadu dzīvos 1,7 miljoni, bet uz 2060. gadu tik vairs 1,3 miljoni iedzīvotāju (*Worldpopulation*, 2022).

Galvenie iemesli Latvijas iedzīvotāju aizbraukšanai ir pārāk zemais atalgojums, nespēja atrast labi atalgotu darbu Latvijā, kā arī dzīves apstākļi Latvijā nav tik pieņemami kā citā valstī (Hazans, 2016). Adams Smits (*Adam Smith*, 1723–1790) reiz teicis: “Neviena sabiedrība noteikti nevar būt plaukstoša un laimīga, no kuras lielākā daļa locekļu ir nabadzīgi un nožēlojami” (Smith, 1776 (2005): 70). Dzīves kvalitātes līmenis Latvijā ir viens no zemākajiem Eiropas Savienībā (Living in the EU, 2020; Dovladbekova, Berķe-Berga, 2015: 367), kas arī ir viens no galvenajiem aizbraukšanas iemesliem (Zvidriņš, 2013: 336).

Darba autors norāda uz Latvijas apsardzes komersantu (turpmāk tekstā – LV APSKOM) vidē zemā darbaspēka atalgojuma problemātiku, kur vidējā stundas tarifa likme 2017. gadā bija 3,92 EUR, kas bija par 2,24 EUR jeb 36,3 % mazāka nekā vidējā stundas tarifa likme valstī, un to var uzskatīt par noteicošo faktoru, kas ietekmē darbaspēka trūkumu apsardzes nozarē (Veinbergs, 2018-1). Minimālā mēneša darba algas 1991.–2023. gadu pārskatā (LM, alga) parāda, ka minimālā alga salīdzinoši ar 2017. gadu un 2023. gadu ir cēlusies par 250,00 eiro, tomēr kopējā apmaksa par dienas stundām ir aptuveni tā pati, ap 3,88 eiro.

Monogrāfijas tēmas “EKSPORTSPĒJA: Latvijas apsardze komersanats Baltijas valstīs” aktualitāte tiek pamatota ar sabiedrības nepieciešamību gūt un uzturēt pastāvīgu drošības sajūtu drošā un ilgtspējīgā valstī, spēju pelnīt un uzturēt savu un tuvinieku labklājību savā mītnes valstī – Latvijā.

Nenoliedzami labklājības līmenis valstī nevar būt būtiski celts bez iedzīvotāju augstas drošības sajūtas rādītāja (Reņģe, 2007: 31). Drošības sajūta ieņem nozīmīgu lomu gan paša cilvēka pārliecībai par savas mantas un īpašuma drošību, gan tā tuvinieku veselībai un dzīvībai, gan cilvēku grupu un kopienu, gan valstij kopumā drošību (Bergs u.c., 2006: 16; Paris, 2001: 87–102; June, 2013: 18–20). Zinātniskajā literatūrā norādīts, ka drošība ir tāds stāvoklis, kad apdraudējumi un iespējamie riski, kas iedarbojas vai var iedarboties uz aizsardzības objektu, tiek samazināti līdz iespējami mazākam iedarbības līmenim vai pilnībā neitralizēti, un aizsardzības objektam vairs nekas nedraud (Fay, 2002: 373; Smith, Brooks, 2013: 24; Bergs u.c., 2006: 16; Zemļanovs, 2005: 14).

Valsts iedzīvotāju drošība nav un nevar būt tikai paša cilvēka rūpe. Galvenokārt – tā ir valsts atbildība par iedzīvotāja vispārējo veselību, kas var radīt milzīgu ietekmi uz valsts suverenitāti un ekonomisko attīstību (Newman, 2010: 79). Cilvēka drošības sajūtu stiprināšana, lai aizsargātu tās iedzīvotājus, gūstama valsts tiesību sistēmā. Latvijas kontekstā tas ir noteikts Latvijas Republikas *Satversmes* 93., 94., 95., 96., un 105. pantā (Latvijas Republikas Satversme, 1922). Turklāt cilvēka drošības sajūta atspoguļojas sociāli ekonomiskajā sistēmā, sekojoši – cilvēka labklājībā un dzīves ilgumā (Aning, Lartey, 2019: 233). Pēc Oficiālā statistikas portāla (OSP) datiem 2021. gada Latvijas iedzīvotāju vidējā vecuma rādītājs bija 42,8 nodzīvotie gadi (OSP, 2021), kas ir viens no zemākajiem Eiropā.

Daivids Rikardo (*David Ricardo*, 1772–1823) reiz teicis: “Nekas tik ļoti neveicina valsts labklājību un laimi, cik liela peļņa” (Rikardo, 1888(2011): 423). Lai gan Rikardo šo domu izpaudis jau pirms divsimt gadiem, nevar noliegt šīs idejas aktualitāti arī šodien. Šī peļņa valsts kontekstā atspoguļojas valsts IKP uz vienu iedzīvotāju.

Kopumā IKP lielums uz vienu iedzīvotāju atspoguļo valsts ekonomisko situāciju, un ilgākā laikā vērtējot atklājas valsts izaugsmes vai gluži pretēji – valsts regresijas tendences, kas veicina sociālo spriedzi un tādējādi veicina ārējo un iekšējo emigrāciju, noziedzību, bezdarba pieaugumu, dzimstības kritumu utt. (Lisinski, et al., 2020: 1106). Pamatojoties uz Latvijas Oficiālās statistikas portālā pieejamajiem datiem (OSP, IKP: 2015–2021.), IKP dinamika laika periodā no 2015. līdz 2021. gadam norāda uz IKP stagnāciju, bet ES kontekstā Latvijas IKP ir viens no zemākiem (ES, dati, IKN, 2020–2022). Viens no dzīves līmeņa zemā stāvokļa ietekmes faktoriem ir iedzīvotāju pirktspēja, kas ES dzīves līmeņa statistikas datos norāda uz Latvijas atpalicību no Lietuvas un Igaunijas (skat. 1. tabulu), kur Latvija atpaliek no pārējām Baltijas valstīm par 17 punktiem.

1. tabula

Dzīves līmenis Baltijas valstīs 2022. gadā (ES, dati, 2022)

Valsts	PSL (pirktspējas līmenis)
LV	71
LT	88
EST	87

Monogrāfijas darba autors pieņem, ka valsts zemā labklājības līmeņa stagnācija rodas no ierēdņu rīcības, kas nav tik kvalitatīva un pilnvērtīga, lai kāpinātu ekonomisko izaugsmi valstī. Verjē uzskata, ka zemais dzīves līmenis ir pakļauts ierēdņu tuvredzībai, kas neveicina komercdarbību (Verjē, 2005: 30). Bambals norāda, ka valsts ārpolitikas veidošana un sadarbība starptautiskā vidē, piemēram, humāna rakstura palīdzības sniegšana var ietekmēt eksporta un valsts attīstību (Bambals, 2019, 250).

Veicinot Latvijas attīstību un, lai kāpinātu Latvijas ražības potenciālu, valdība 2020. gadā mainīja valsts ekonomiskās attīstības paradigmu virzienā uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kurā galvenais valsts attīstības akceleratori saskatīti konkurētspējīgā eksportā gan iekšējos, gan ārējos produktu tirgos (EM, eksports, 2020). Šāda paradigmas maiņa ir vērtējama ar potenciālu, jo pasaules praksē ir novērots, ka mazās valstis ir vairāk atkarīgas no starptautiskās tirdzniecības nekā lielās valstis (Seyoum, 2009: 10), turklāt mazo valstu uzņēmēji daudz uzmanīgāk un rūpīgāk izvērtē tautsaimniecības nozari, kurā gūt labumu, kur skaidri veidojas pozitīvs saldo starp eksportā paredzamiem ieņēmumiem un eksporta kopējām izmaksām (Bernard, Jensen 2004: 364).

Ņemot vērā eksportu kā spēcīgu un pozitīvu ietekmi uz valsts IKP (Olarreaga, et al., 2020: 18), eksports ir pētīts vispusīgi gan no stratēģiju izstrādes un realizēšanas viedokļa (Beņkovskis u.c., 2008; Monreal-Pérez, Geldres-Weiss, 2020; Xiang, 2020; Elteto, 2017: 9; u.c.), gan arī ar eksporta veicināšanas organizāciju lomas tajā (Keasing, et al., 1991; Jordana, et al., 2010; Octavian-Liviu, 2014; Schembri, et al., 2019; Exposito, 2019; Yakushev, 2020; u.c.). Darba autors secina, ka eksportspēja eksporta tirgos paliek ar vien nozīmīgāka.

Latvijas dabas resursi, piemēram, mežu audzēs gūtā koksne, zemes dzīlēs gūstamie vērtīgie izrakteņi nav pieejami tādā apjomā, lai konkurētu ar lielajām ekonomikām, kas norāda uz to, ka jāveicina ne tikai tradicionālos, tipiskos eksporta pakalpojumus, bet jāmeklē cita veida eksporta iespējas, kas palielinātu valsts IKP, piemēram, pakalpojuma eksportā. "Tipisks pakalpojumu eksports ietver transportu, tūrismu, banku darbību, reklāmu, celtniecību, mazumtirdzniecību un masu komunikāciju" (Seyoum, 2009: 7). Ķīnas pētnieku grupa (Yu, et al., 2021: 15), veicot pētījumu par pakalpojumu nozares ietekmi uz konkrētas valsts apstrādes rūpniecības eksportspēju 55

valstu grupā laika periodā no 2010. līdz 2017. gadam, secinājuši, ka lai veicinātu priekšrocības, ko pakalpojumu nozares sniedz apstrādes rūpniecības starptautiskajai eksportspējai, atsevišķām valstu grupām ir jāpilnveido institucionālās sistēmas un cilvēkkapitālu, kā arī jāpaātrina pakalpojumu sniedzēju nozaru attīstība kopumā. Tas norāda uz to, ka pakalpojumu sniegšanas attīstība būtiski veicina rūpniecības eksportspēju, turklāt liels uzsvars likts uz cilvēkkapitālu, institūciju lietderību un novitātēm produkta ražošanā. Harvadas Biznesa skolas (ASV) profesors un atpazīstamais konkurētspējas teorētiķis Maikls E. Porters (*Michael E. Porter*, 1947) akcentē, ka eksportspējas veiksmē ir tehnoloģiju modernizācija un inovācija, kas ir attiecināma arī uz vairums pakalpojumiem (Porter, 1998: 155, 179). Ķīnas pētnieku grupa atbalsta Portera izvirzītās idejas un norāda, ka inovācijas aktivitāte veicina pakalpojumu produktu eksporta palielināšanos (Wu, et al., 2019: 1749).

Par pakalpojuma sfēras potenciālu norāda arī ES iestādēs veiktais pētījumus ar atziņu, ka vienotā tirgū saskata būtisku pievienoto vērtību, kas papildina ienākumus preču tirgū līdz 269 miljardiem, bet pakalpojumu tirgū līdz 338 miljardiem eiro gadā (ES, The single market, 2020). Turklāt, WTO 2022. gadā norāda, ka pateicoties tehnoloģiju attīstībai šīs proporcijas nonāk līdzīgās pozīcijās, 50 % uz 50 % (WTO, pakalpojums, 2022).

Pasaules pakalpojumu eksporta izaugsme ir vērojama jau kopš 2005. gada, kad tas sastādīja 2,60 triljonus, bet 2019 tas sasniedza jau 6,0 triljonus ASV dolāru. 2018. gadā daudzās Eiropas valstīs starptautiski pārdotie pakalpojumi veidoja vairāk nekā 10 procentus no IKP, turklāt 2019. gadā eksporta daļa sastādīja 7 % no visas pasaules IKP (Handbook Services, 2020), kas būtiski pastiprina pakalpojuma eksporta lomu. Latvijas pakalpojumu sektors eksportā un tā attiecības pret IKP pārsniedz gan pasaules, gan ES vidējos rādītājus.

Tā būtisko nozīmi var novērtēt datus ko sniedz Latvijas Banka, kad 1995. gadā pakalpojuma eksports bagātināja IKP par 61 %, bet 2014. gadā jau 75 % no Latvijas IKP (Latvijas Banka, 2016: 4). 2020. gada un 2021. gada datus autors neuzskata par vērā ņemamiem, jo globālās pandēmijas ietekme uz eksportu datus, iespējams, deformējusi un tie var būt ar būtisku nobīdi.

Latvijas apsardzes nozares eksporta zinātniska izpēte nav veikta. Darba autors atzīmē, ka apsardzes nozare gan sabiedrībā, gan akadēmiskā vidē tiek ievērota daļēji vai tikai tajās reizēs, kad sabiedrībā nonāk informācija par noziedzīga nodarījuma veicēju kādā sabiedriskā vietā vai nozarē noticis ārpus tiesību aktu noteiktam.

Darba autors uzskata, ka Latvijas apsardzes nozare ir pietiekami būtisks komercdarbības dalībnieks gan no apsardzes nozares nodokļu maksāšanas viedokļa, gan no tāda viedokļa, ka apsardzes komersanti sargā citus nodokļu maksātājus no noziedzīgās vides. Turklāt Latvijas IKP pienesums pa nozarēm norāda, ka kopš 2014. gada apsardzes nozare katru gadu aptuveni par 0,7 % aizpilda IKP (NACE, apsardzes nozare).

Par pētījumu nepieciešamību un datu trūkumu apsardzes nozarē norāda apsardzes nozares asociācijas – LDBA un DNKA (Apsardzes nozares pārskats, 2019: 18). Tas, iespējams, skaidrojams no aspekta, ka zinātniekiem trūkst līdzekļu šāda rakstura pētniecībai, jo uzņēmumi nelabprāt iegulda līdzekļus zinātniska rakstura pētniecībā, kā arī komersanti uzskata, ka teorētiskas zināšanas neatbilst uzņēmuma vajadzībām (Autoru kolektīvs, 2013: 63). Turpretī Durba norāda, ka galvenie mūsdienu ekonomiskās izaugsmes veicinātāji ir zināšanas un tehnoloģijas (Durba, 2014: 185).

Darba autors uzsver, ka Latvijas drošības kontekstā notiek pētījumi militārās, iekšlietu struktūru un speciālo iestāžu vidē, bet tie nav pieejami un tos nevar izmantot atklātos pētījumos. Līdzīgi ANO

veic pētījumus par drošības jautājumiem dažādos pasaules reģionos, tomēr tie tiek raksturoti kā mazāk teorētiska rakstura pētījumi (Newman, 2010: 79). Apsardzes nozare ir specifiska un unikāla. Apsardzes nozares unikalitāti var pastiprināt arī ar Portera izteikto, “Katra nozare ir unikāla un tai ir sava unikāla struktūra” (Porter, 1985: 7).

Apsardzes nozares viena no būtiskākām atšķirībām no citām tautsaimniecības nozarēm ir tā, ka šajā pakalpojuma sniegšanas nozarē tiek izmantoti ieroči un speciālie līdzekļi (*Apsardzes darbības likums; Ieroču aprites likums*), kas ir būtisks ierobežojums starptautiska pakalpojuma sniegšanā un rada apgrūtinājumu.

Lai apsardzes komersants gūtu panākumus eksporta tirgos ir jāņem vērā gan apsardzes darbā iesaistītā personāla mentālā veselība, psiholoģiskā sagatavotība, noturība un vērtību izpratne (Kamrāde u.c., 2015: 57), gan, darba autors norāda, pakalpojuma pieprasījums, pakalpojuma sniegšanas iespējas, pakalpojuma tehniskais nodrošinājums u.c. faktori.

Šajā daudzdimensionālajā eksportspējas faktoru kopā ir jāiekļauj arī starpnacionālās attiecības un nacionālās kultūras atšķirības, kas Latvijas iedzīvotājiem ir raksturīgas uz “viensētniecību” (Letonika, viensētnieks) un izteiktu savrupumu, kas gadu simteņiem tika ieaudzināta vietējos iedzīvotājos ar sirotāju un pāri gājušo karu ietekmi (Vilcāne, 2013: 84), bet šajā darbā tas padziļināti netiek pētīts. Iespējams, ka apkopojot pieredzi, iespējas Latvijas apsardzes komersants gūtu būtiskus panākumus apsardzes pakalpojuma sniegšanā eksporta tirgos. Sengrieķu filozofs Platons (428.–348. g.p.m.ē.) vienā no dialogiem izteic, “cilvēki tiecās novērst savu bojāeju, apvienoties kopienās, taču viņu kopējai darbībai traucēja savstarpējas ķildas” (Bojārs, 2002: 114). Šāds Platona novērojums visai veiksmīgi iederas eksportspējas problēmā.

Pētījuma teorētiskā bāze

Monogrāfijā izmantoto zinātnisko, tiesību aktu avotu, tehnisko un cita veida avotu izvēli noteica darba tematiskā ievirze un pētījuma priekšmeta starpdisciplinārais raksturs. Darba pētījums veikts komercdarbības specifiskās vides, kas ir apsardze un drošība, nozarē. Teorētisku pētījumu par apsardzes nozares eksportspēju un tās iekšējo konkurenci Latvijā nav. Lai gan pats darbs ir par starptautiskās tirdzniecības vidi, tomēr šī vide raksturo sevi ar paaugstinātas bīstamības specifiku, kur apsardzes komersantu darbībā tiek izmantoti šaujamieroči, speciālie līdzekļi un tehnika. Darbā izmantoti gan Latvijas, gan arī ārvalstu autoru darbi tādās jomās kā starptautiskās tirdzniecības teorija, drošības jomas teorētiskie un tiesiskie aspekti, psiholoģija, ekonomika u.c.

Darba teorētiskās sadaļas izstrādē tika izmantotas zinātniskās publikācijas starptautiskos zinātniskos žurnālos *Business and Politics*, *Canadian Journal of Economics*, *Open Access*, *Copenhagen Economics*, *El Trimestre Económico*, *Global Economic Observer*, *Information Tehnology*, *International Journal of Business and Applied Sciences*, *International Security*, *Ital Econ J*, *Journal of Banking & Finance*, *Journal of Business Economics and Management*, *Journal of East-West Business*, *Journal of Industrial Engineering and Management*, *Journal of World Business*, Juridiskā zinātne, *Management Science*, *Russian Journal of Economics*, *Science – Future of Lithuania*, *Sustainability*, *Springer Science+Business Media*, *Strategic Management Journal*, *The Quarterly Journal of Economics*, *The Review of Economics and Statistics*, *The World Bank Economic Review*, *The World Economy* u.c.

Definīciju skaidrošanai un jaunu definējumu izveidošanai ir izmatotas dažādas vārdu skaidrošanas vietnes un zinātniskie avoti – *A Dictionary Business*; *Longman Dictionary of Contemporary English*;

The Penguin dictionary of Economics; A Dictionary of Economics; Biznesa leksikas skaidrojošā vārdnīca, angļu-latviešu; Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca; Biznesa terminu skaidrojošā vārdnīca, vācu-angļu-latviešu-krievu; Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca; Cambridge Academic Content Dictionary; Reverso Dictionary; Microsoft, data export; Uzņēmējdarbības vide un tās attīstības aspekti; Ilustrētā svešvārdu vārdnīca; Aning, Lartey, 2019; Kornvels, 1996; Czinkota, Ilkka, Ronkainen, Moffett, 2010; Bubandt, 2005; Perman, Scouller, 1999; Ballor, Yildirim, 2020; Beņkovskis u.c., 2017; Gulbis, Čevers, 2014; Smith, 1776(2005); Ricardo, D. (1888 (2011)); Exposito, Sanchis-Llopis, 2020; Анохин Е., Анохин В, 2021; Mbatha, 2021; Yu, Tang, Tenkorang, Bethel, 2021 u.c.

Pētījuma pamatmetodes noteikšanai izmantoti – Porter, 1990; Czinkota, Ilkka, Ronkainen, Moffett, 2010; Vernon, 1966; Olczyk, 2016; Perman, Scouller, 1999; Ābeltiņa, 2008 u.c.

Eksportspējas atbalsta organizāciju izpētes avoti: teorija – Keesing, Singer, Hogan, 1991; Czinkota, Ilkka, Ronkainen, Moffett, 2010; Olaru, 2014; Nichols, 1990; ITC, 2014; Ruiz-Coupeau, Rodas-Monge, Florez-Lopez, Ramon-Jeronimo, 2019; Ribeiro, Figueiredo, Forte, 2020; Jordana, Volpe, Gallo, 2010; Tominens, 2007; Malca, Peña-Vinces, Acedo, 2020 u.c.; EM; FM; LM; LIAA; ATUM; SIA “Uzņēmējdarbības atbalsta centrs”; LTRK, eksporta veicināšana 2022; LTRK, eksporta veicināšana 2022/1; LDDK, eksporta veicināšana 2022; LBAS, 2022 u.c.

Lai noskaidrotu Baltijas valstu apsardzes vides tiesisko regulējumu, darbā izmantoti LV, EST un LT tiesību akti – Latvijas Republikas Satversme, Komerclikums, Komercdarbības atbalsta kontroles likums, Zinātniskās darbības likums, Apsardzes darbības likums, Ieroču aprites likums, Reģionālās attīstības likums, Par valsts budžetu 2022.

gadam, Ekonomikas ministrijas nolikums, Lauku atbalsta dienesta likums, Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas kārtība pasākumā “Atbalsts ieguldījumiem ar lauksaimniecību nesaistītu darbību radīšanā un attīstīšanā” atklātu projektu iesniegumu konkursu veidā u.c.